

זה ועוד נוסף לבארו בהמשך. אשר לכיסוי הערווה הרי מה שהכרחי, שאין יוצאים ידי חובה בלעדיו, הוא כיסוי כפי שהקדמנו לעיל. חז"ל אסרו לעמוד בגוף ערום לתפלה ואפילו ערוותו מכוסה — "ואין לבו רואה את הערווה"³, עד שיכסה גם את חזהו שהוא מקום לבו, ואין זה הכרחי ככיסוי הערווה שאין יוצאים ידי חובה בלעדיו. עוד נשלים בעניין תיקון המלבוש מה שראוי להשלימו. אשר לטהרת מקום התפלה, הרי למרות שההכרחי, שאין יוצאים ידי חובה בלעדיו, הוא טהרת המקום משתי ההפרשות הידועות — צואה ומימי רגלים — אין מתאים, ואפילו מצד ההלכה, ואין מותר לנזוהר שיתפלל במקום שיש בו קברים או לכלוך או שהוא מזוהם, כפי שמובא בדברי המסורה שלהם שהמכובדים שבהם היו נמנעים מלהתפלל במקומות העיפוש ואפילו אין בהם זוהמה⁴, ומכאן מקישים על מה ש[דומה] לו. אשר לסילוק ההפרשות, הרי בין מה שיש להוסיף עליו הוא שכשם שאסור למתפלל לעמוד לתפלה...⁵

אלכתאב ונזידה ביאנא פי מא נסתאנפה ואמא סתר אלעורה פמן באב אלצורה אלדי לא ינקצי פרץ דונה הו סתרהא כמא תקדם קד נהוא ז"ל אן יתערץ עריאן אלברן ללצלאה ועלי אן עורתה מסתורה ואין לבו רואה את הערווה חתי יסתר צדרה איצא אלדי הו מחל קלבה וליס באלצורוי כסתר אלעורה אלדי לא ינקצי פרץ דונה וסנסתופי פי תהייה אלמלבוס מא ינכגי אסתיפאיה ואמא טהארה מוצע אלצלאה פמע כון אלצורוי אלדי לא ינקצי אלפרץ דונה הו טהארה אלמוצע מן אלפצלתין אלמעלר מתין צואה ומימי רגלים לא יליק ולו מן חית אלפקה ולא יגזו ללמחרתו אן יצלי פי מוצע תרב או וסך או מסתקדר כמא נקל פי אחארהם אן כבארהם כאנוא ימתנעוא מן אלצלאה פי מואצע אלעפונה ואן לם יכן פיהא קדארה ומן דלך יקאס למא ש[נאב]הה ואמא אזאלה אלפצלאה פממא יגב אן ינצאף אליה אנה כמא יגב עלי אלמצלי אן לא יקדם עלי אלצלאה...⁵

[עמ' 9] העמידה

לשון הכתוב לגביה: "ושרת בשם יי אלהיו ככל אחיו הלויים העמדים שם"¹, ואדון הנביאים אומר: "ואנכי עמדתי בהר"², ואברהם אבינו אמר: "אשר עמד שם"³, וגדולי הנביאים, אליהו ואלישע, נשבעו: "חי יי... אשר עמדתי ל[פניו]"⁴⁻⁵. זהו דבר

[עמ' 9] אלוקוף

נץ אלכתאב פיה ושרת בשם יי אלהיו ככל אחיו הלויים העמדים שם לשרת וסייד אלנביין יקול ואנכי עמדתי בהר ואברהם אבינו קאל אשר עמד שם וקסם עטמא אלאנביא אליהו ואלישע חי יי אשר עמדתי ל[פניו]⁵ והו אמר מעקול לאן אלת[עבד

3 ראה לעיל עמ' 4. הע' 2. 4 ראה לעיל עמ' 4. הע' 3. 5 בהמשך חסר דף או יותר בכה"י, וכו' השלמת ביאור ההלכות הדנות בסילוק ההפרשות החופזות אותו וההלכות הנוגעות בכוונת הלב.

1 דברים יח, ז, בשינוי בסוף. 2 שם י, י. 3 בראשית יט, כז. 4 אליהו: מלכים א יז, א; יח, טו; אלישע: מלכים ב ה, טז. 5 בדף זה יש חור בכה"י ברוחב שתיים או שלוש מלים על פני שבע שורות.

הגיוני משום שה[עבודה לה'] יתע' אינה מתקיימת [אצל כלל העם], אלא בהתאם לכוחותיהם, לא בהתאם לחובה כלפיו יתע', ואינה [מתקיימת אלא בהתאם] לתכלית המאמץ, כפי שאמרה התורה: "ולעבדו ב[כל לבבכם]",⁶ ומשום [כך] מחויבים אנו, בעת עבודת ה', להיות צנועים ומנומסים [ולהפליג] בזה. והואיל והעמידה הנה מ[מצוות] הנימוס של העבד כלפי אדוניו בעת שרתו אותו, חויב שיהא העובד אותו ניצב, עומד בעת עבדו אותו, כמו שאמרו ז"ל על מה שדומה לזה: "רבא פכר ידיה ומצלי",⁷ ואמ': "כעבדא קמי מאריה".⁸ משום כך חייבו ז"ל שתהא התפלה מתוך עמידה לא מתוך ישיבה, וקבעו את עצם העמידה לתפלה שהיא התפלה, ואמרו: "אין עמידה אלא תפלה"⁹ שג': "ייעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה",¹⁰ אולם לא מובא בלשונותיהם ז"ל חיוב דבר זה וקביעתו, אלא לגבי התפלה שהיא שלש ראשונות ושלש אחרונות ואמצעיות או אמצעית. ומשום כך נהג כלל העם, יחיד וצבור, לעמוד בתפלה, ולא פגמו בה אף כי היו משובשים¹¹ בסדר עמידתם, משום שהיא עמידה ללא סדר, זה נכנס וזה יוצא, בניגוד לצורת עמידת ישראל לפניו, אשר לשון המשנה עליה — "עומדין צפופין",¹² והיא הסידור המחויב, ואילו זולתה — מנהג פגום שיש לבטלו מפני החובה. אשר לקרית שמע, הנה בית שמאי, כידוע, חייבו בה את העמידה [עמ': 9] בשחר בלבד, ואינה הלכה, ובית הלל התיירו קרית שמע לכל אדם, בין עומדין בין יושבין, והיא ההלכה;¹³

ללה] תע אנמא יצח [ענד כאפה אלמלה] בחסב קואהם לא בחסב ואגב חקה תע ולא [יצח אלא בחסב ג]אייה אלאגתהאד כמא קאל אלכתאב ולעבדו ב[כל לבבכם] ולנלך יגב עלינא פי חאל אלתעבד אלתצגר ואלתאדב ונאלמבאלגה פי דלך ולמא כאן מן תאדב אלעבד מע מולאה אלוקוף פי חאל כרמתה וגב אן יכון אלמתעבד לה קאימא ואקפא פי חאל תעבדה נטיר קולהם ז"ל פימא ישאבה דלך רבא פכר ידיה ומצלי ואמ' כעבדא קמי מאריה ולדלך אוגבוא ז"ל אן תכון אלצלאה מן קיאם לא מן גלוס וגעלוא נפס אלקיאם אלצלוי הו אלצלאה וקאלוא אין עמידה אלא תפלה שז ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה לכן לם ירד פי נצוצהם ז"ל איגאב דלך ותעיינה אלא פי אלתפלה אלתי הי שלש ראשונות ושלש אחרונות ואמצעיות או אמצעית ולדלך אעתמדת כאפה אלמלה יחיד וצבור אלוקוף פי אלתפלה ולם יכלוא בה ואן כאנוא משושין¹⁰ פי היאה וקופהם לאנה וקוף עלי גיר תרתיב זה נכנס וזה יוצא כלאף צורה וקוף ישראל קרימא אלדי נצתה אלמשנה עומדין צפופין והו אלנטאם אלואגב וסואה מנהג מכתל יגב רדה ללואגב אמא קרית שמע פאן בית שמאי כמא קד עלם אוגבוא אלקיאם פיהא [עמ': 9] בשחר כאצה ואינה הלכה ובית הלל אגאזוא קרית שמע לכל אדם בין עומדין בין יושבין והי אלהלכה וגרת ברכות קרית שמע

6 דברים יא, יג. 7 שבת י"א. 8 ברכות ו"ב. 9 תהלים קו, ל. 10 מלה במלה: מופרעים. 11 אבות ה, ה.

1 ברכות א, ג.

פי דלך מגרי קרית שמע לאנהא בסבכהא והדא לליחיד אמא בצבור פאן אלחכמים ז"ל רתבוא פי קרית שמע צורה מחדודה בשחר ובבקר והי אלצורה אלתעבדינה והי אלוקוף פאוגבוא כמא דלת אתארהם ושהדת סיר אלנמלה כלהא עלאי דלך אן יכון שליח צבור הפורס על שמע עומנד ענדמא יקרא קרית שמע וברכותיה כצורה עמידתו בתפלה [נפסהא וקד דכר] פי אתארהם וסידהם איגאב וקוף עלי [שליח צבור לאן] שליח צבור נאיב ענהם פי דלך ולא צורה לתכ[לף צורה] אלוקוף פי דלך מע כון אלוקוף אחפל לאן אלגלוס איצא פיה [צורה] תעבד לקול דוד אשרי יושבי ביתך וקד קיל ויבא דוד וישב לפני יי וקיל ליושבים לפני יי ובשרט אן יכון גלוס תעבד לא גלוס כיף אתפק כמא סנוצח פימא נסתקבלה ומע הדא אן וקף מגתהד או מגתהדון לעצמו והו יחיד או לעצמן והם יחידים כמא יקף שליח צבור וילתום ברכות קרית שמע וקרית שמע מא ילתום פי אלתפלה הרי זה משובח ובשרט אן לא יתוכי מדהב בית שמאי עמידה בבקר והטייה בערב אלא עמידה בבקר ובערב או ישיבה בבקר ובערב ובאב אלתורע לא חצר פיה אלמכל בה גיר אלתם כאלמכל במא הו לאזם ואלמתורע לה אן יגתהד פיה גהדה ויקצד מן אלעבאדאת אעלאהא ולם יכפף אלפקה עלי אלגמהור פי דלך ואשבאהה אלא לצעף קואהם לא לסד באב עבאדה

ונהגו בברכות קרית שמע בעניין זה כמנהג קרית שמע משום שהן בגללה. זאת לגבי היחיד. אשר לצבור הנה החכמים ז"ל תיקנו לגבי קרית שמע צורה מסוימת בשחר ובבקר והיא צורת עבודת ה' נהיה העמי דה], וחייבו, כפי שמורים דברי המסורה שלהם ומעידים מנהגי הנעם כולו על כך, שיהא שליח צבור הפורס על שמע עומנד שעה שקורא קרית שמע וברכותיה כצורת עמידתו בתפלה [עצמה. ונזכר] בדברי המסורה שלהם ובמנהגיהם חיוב עמידה לגבי [שליח צבור משום] ששליח צבור ממלא מקומם בזה, ואין הכרח לנטורח שבצורת העמידה בזה אף כי העמידה מתאימה יותר, כי גם בשיבה יש (משום) [צורת] עבודת ה' על-פי דברי דוד "אשרי יושבי ביתך"², והרי נאמר: "ויבא [המלך] דוד וישב לפני יי"³, ונאמר: "לישבים לפני יי"⁴, ובתנאי שתהא ישיבת עבודת ה' לא ישיבה איך שמזדמן, כפי שנבהיר בהמשך.⁵ אף-על-פי-כן, אם יעמוד מתאמץ או מתאמצים, לעצמו – והוא יחיד, או לעצמן – והם יחידים, כפי שעומד שליח צבור, ויחייב עצמו בברכות קרית שמע וקרית שמע מה שמחייב עצמו בתפלה, הרי זה משובח, ובתנאי שלא יתכוון לשיטת בית שמאי – עמידה בבקר והטייה בערב – אלא עמידה בבקר ובערב או ישיבה בבקר ובערב; ולשער יראת ה' אין גבול: הפוגם בו אינו אשם כמי שפוגם במה שהוא חובה. ועל יראת ה' להתאמץ בו בכל מאודו, ולשאוף לעליונה שבדרכי עבודת ה'; וההלכה לא הקלה על הצבור בזה ובמה שדומה לו, אלא משום חולשת כוחם, לא

2 תהלים פד, ה. 3 שמואל ב ז, יח, בשינוי קל. 4 ישעיה כג, יח. 5 להלן תחילת עמ' 33.

לשם נעילת שער עבודת ה' יתע' בפניהם, אולם הצבור, אין מטריחים אותם לעמוד, משום [עמ' 10] שההלכה אינה מטריחה אותם, ועמידתם בכל ברכות קרית שמע וקרית שמע נוסף להיותה בלתי מחויבת, הנה יש בה טורח ונכון לומר עליה: "אין מטריחין על הצבור יתר מדאי".¹ זאת ועוד: הישיבה לפניו יתע' אם היא בצורת נימוס ועבודת ה' הריהי עבודת ה', כפי שביארנו ונבאר, אולם אם יעמוד הצבור באי-אלו פרקים מהברכות שיש בהם תוספת גידול, כגון קדושת היוצר, הרי זה העדיף, כפי שנבאר. ומצד ההלכה אין על כך [ביקורת] זולתי שני טעמים לגבי מי שהתבוננותו שטחית ועיונו [מועט; האחד] — "אין מטריחין על הצבור", אולם באופן שיהא "יתר מדאי", כפי שאמרו, אולם בפרק קדושה או קדיש וכד', אין הוא "יתר מדאי" ולא "די". השני שבהם — "שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות";² זהו חשש חלש לחלוטין לאחר הופעת התלמוד ומה שקוצר ממנו, משום שדרך החיוב כבר נודעה ודרך יראת ה' וההתאמצות ידועה, והרי אנו רואים במנהגי העם, לגבי העבודות האלה לה', כמו הסליחות וכד' מה שאין למנותו מרוב, שיש בו מספר הטרחות, ומעולם לא ביקר זאת איש מבחינת "שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה". ואם אני ואבא מארי זצ"ל וזולתנו היינו בין אלה המשמיעים ביקורות על מקצת מזה, כגון שינוי מטבע הברכות בפיוטים אשר נעשה בהם בלכול, כפי שידועה ביקורתנו בזה, הנה הביקורת אינה מאותה הבחינה שהדיון (נסב) עליה. אשר למנהגות הגלות אשר אנו בה, בעונותינו הרבים, לגבי עניין זה, כוונתי

אללה תע' פי וגוההם אמא אלצבור פלא יכלפוא אלוקוף לאן [עמ' 10] אלפקה לם יכלפהם ווקופהם פי גמלה ברכות קרית שמע וקרית שמע מע כונה גיר לאזם פיה תכלף ויצח אן יקאל פיה אין מטריחין על הצבור יתר מדאי ואיצא פאן אלגלוס בין ידיה תע' אדא כאן עלי צורה תאדב ותעבד פהו עבאדה כמה בינא ונביין לכן ואן וקפוא אלצבור פי פצול מא מן אלברכות פיהא זיאדה תעטים מתל קדושת היוצר פאן דלך הו' אלאפצל כמה סנבין ולא אנתק[אד] מן חית אלפקה פי דלך סוי אנתקאדין בבאדי אלתאמל [וק]ליל אלנטר [אח]דהמא אין מטריחין על הצבור ולכן בחית יכון יתר מדאי כמה קאלוא אמא פי פצל קדושה או קדיש ונחמהמא מא הו' יתר מדאי ולא די ותאניהמא שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה לדורות והדא מתקי צעיף במרה בעד ברוז אלתלמוד ומא לכך מנה לאן טריק אלחיוב קד עלמת³ וטריק אלורע ואל- אגתהאר מעלומה והא נחן נרי פי סיר אלמלה פי הדה אלתעבדאט כאלסליחות ונחמהמא מא לא ינחצר כתררה ממא פיה עדה תכאליף ולם ינתקד אחד קט דלך מן גהה שמא יראו התלמידים ויקבעו הלכה ואן כנת אנא ואבא מארי זצ"ל וגירנא ממן ינתקד מנתקדאט פי בעץ דלך כשינוי מטבע הברכות באלחזאנא אלתי תכלט פיהא כמה שהר אנתקאדנא לדלך פליס אל- אנתקאד מן הדה אלגהה אלתי אלקול פיהא אמא מנהגות הגלות אלדי נחן פיה בעונותינו הרבים פי דלך אעני פי אלוקוף פי פצול

1 עיין למשל תענית יד ע"ב לגבי תעניות. 2 ברכות יא ע"א. 3 במקור: "עלמה".

אלתעטים כאלקדיש ואלקדושה פאנהם ליסת במתפקה ולא מנתטמה ולא מטרדה לא עלי וגה אפצל ולא עלי וגה גיר אפצל וכיף תתפק עלי אלאפצל ונחן גיר מופקין⁴ [עמ' 10:] עד ישיקף וירא יי משמים או תתפק עלי גיר אפצל ולא בד מן חרכה פי אלקלוב אליה תע לול[א] וגורדהא פי בעצנא תלפנא² מן דלך אמר אלקדיש ואלקדושה אלדי איראדהמא פי גמוע ישראל שאהדה מא סטרוה אלחכמים ז"ל פי אלאסתשהאד עליה ונקדשתי בתוך בני ישראל ונץ אל- אנביא פי מתל גרצהמא והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו והדא נץ ידל אן ענד דכר קדושת שמו הגדול יגב אן יכון ללקאיל ואלסאמע גאיה אלכוף ויכון כל מנהמא פי נהאיה מן אלתצגר ואלתאדב פכיף יתצור מתעבד גיר מסתגר אלגפלה אן יסמעה והו גאלס או ואקף פקט ומן איגאבהם ז"ל אן יכון העונה יהי שמייה רבא מברך עונה בכל כוחו יפהם מן יתצור וינצף אן דלך יגב אן יכון בגמיע אלקוי אלטאהרה ואלבאטנה אלתי ימכן צרפהא לדלך לא במגרד אלציאח כמא יטן אכתר מן לא יפארק טאהר אלאקאוויל ולא יתכטי דהנה לבאטן לא סימא אן יכון פיה דקה פלמא כאן אלקיאס ואלנטר אלצחיה יוגב אלוקוף

לעמידה בפרקי הגידול, כגון הקדיש והקדושה, הנה אין אחידות לגביהם ואינם מסודרים ולא כלליים, לא באופן היותר עדיף ולא באופן שאינו עדיף, והרי איך תהא אחידות⁴ לגבי העדיף או לגבי מה שאינו עדיף — וההצלחה⁴ אינה עמנו — [עמ' 10:] "עד ישיקף וירא יי משמים"¹? מן ההכרח שתהא בלבבות התעוררות כלפיו יתע' אשר לולי קיומה בין כמה מאתנו, היינו כלים.² בכלל זה עניין הקדיש והקדושה אשר העדות על אמירתם בתוך קהל ישראל — מה שהביאו החכמים ז"ל בדברי העדות עליה "ונקדשתי בתוך בני ישראל",³ ולשון הנביאים לגבי מה שדומה לשני אלה — "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".⁴ זוהי לשון המורה על כך שבשעת הזכרת קדושת שמו הגדול חובה שתהא אצל האומר והשומע תכלית היראה, ושיהיה כל אחד משניהם בתכלית הצניעות והנימוס, כי איך ידמה עובד ה' שאינו שקוע בהזנחה, שישמענו, והוא יושב או עומד בלבד? ומתוך מה שחייבו ז"ל שיהא העונה "יהא שמייה רבא מברך" עונה בכל כוחו⁵ יכול להבין, מי שמדמה ואין לו פניות, שדבר זה חובה שיהא בכל הכוחות שבצורה החיצונית ושכמהות הפנימית שאפשר להוציאם על זה: לא צעקות גרידא, כפי שסבורים מרבית אלה שאינם עוזבים את הצורה החיצונית של המאמרים ואשר מחשבתם אינה משיגה את המהות הפנימית, במיוחד אם יש בה דקות. והואיל וההיקש והעיון הנכון מחייבים את העמידה בזה,

4 במקור: "תתפק... מופקין": בערבית יש כאן משחק מלים בעלות שורש זהה ומשמעות שונה.

1 איכה ג, ג. 2 נראה שכאן מסתיימת פסקה ומתחילה פסקה חדשה. 3 ויקרא כב, לב. 4 ישעיה כט, כג. 5 שבת קיט ע"ב; משנה תורה, הלכות תפלה פ"ט ה"א.

התחקינו אחר וישימי המנהגות בעניין זה ומצאנו אותם, על-פי מה שראינו מהם ומה שהועבר אלינו על אודותם, חלוקים לגבי מה שנוהגים האנשים בזה: לגבי הקדיש הריהם בקדיש קמא המקדים את תפלת המנחה ותפלת המוספין וכד', הואיל והוא הקדמה לתפלה אשר מן ההכרח לעמוד בה, איש אינו יושב בו כלל, על-פי מה שראינו ושמענו, אלא האנשים כולם שומעים אותו בעת קריאתו בעמדם כעמידתם בעת התפלה, משום שהגלות והסתור הפנים לא הגיעו למידה שיתווכחו על העמידה בקדיש בלבד, ובטענם שהעמידה היא למה שאמר ריו, כוונתי לתפלה, וכן קדיש שאומר[רין] *[עמ' 11]* בין שני ספרי תורות ביום שמוצאי-אין בו שני ספרים, האנשים כולם עומדים בעת שמיעתו, הואיל והם עומדים לפניו ואחריו בגלל ספר תורה. ואשר לקדיש שלפני ברכות קרית שמע שלשחריית שאומר אותו הפורס על שמע, וקדיש שאומרין על ספר תורה אחר שמשלים הקורא בו קודם שיקרא המפטיר בנביא וקדיש דרבנן פאנה אד ואלנאס גאלסון קבל תלאותה ובעד אנקצי תלאותה אעניי פי ברכות קרית שמע וקרית שמע ופי חאל קראת תורה שבעל פה בבית המדרש ופי חאל סמאע אלתורה ואלהפטרס למא כאנוא גאלסין פי גמיע דלך למ יעתמדורא אלוקוף פיה פי שי מן אלמנהגות אלתי שאהדנאה או סמענא בהא בל יתלי ואלנאס כלהם סאמעון ומסתגיבון מא יגב אסתיגאבה¹ והם גאלסון כל שכץ עלי וצעה וחאלה ואמא קדיש בתרא והו שאומרין אחר תפלת הצבור בסוף התפלה פאנהם יקפוא פי בעצה והו מן אולה ואלי אן יסתגיבוא יהא שמיה רבא מברך תם פי

פי דלך אקתפינא אתאר אלמנהגות פי דלך פוגדנאהא פימא שאהדנאה מנהא ונקל אלינא ענהא מנקסמה פימא יעתמדורן אלנאס מן דלך אמא אלקדיש פאנהם פי קדיש קמא אלדי יתקדם תפלת המנחה ותפלת המוספין ונחוהמא אד והו מקדמה צלאה לא בד מן אלוקוף פיהא לא יגלס אחד פיה בוגה פימא ראינאה וסמענאה בל אלנאס כלהם פי חאל תלאותה סאמעון והם ואקפון כוקופהם פי חאל אלצלאה לאנה לס יצל אלגלות והסתור פנים אלי חיי ינאקש פי אלוקוף פי אלקדיש כאצה והם *[י]זעמון* אן יקפוא פימא בעדה אעניי פי אלצלאה וכלך קדיש שאומרין *[עמ' 11]* בין שני ספרי תורות ביום שמוצאי-אין בו שני ספרים אלנאס כלהם וקוף פי חאל סמאעה אד והם וקוף קבלה ובעדה לאגל ספר תורה ואמא קדיש שלפני ברכות קרית שמע שלשחריית אלדי יורדה פורס על שמע וקדיש שאומרין על ספר תורה אחר שמשלים הקורא בו קודם שיקרא המפטיר בנביא וקדיש דרבנן פאנה אד ואלנאס גאלסון קבל תלאותה ובעד אנקצי תלאותה אעניי פי ברכות קרית שמע וקרית שמע ופי חאל קראת תורה שבעל פה בבית המדרש ופי חאל סמאע אלתורה ואלהפטרס למא כאנוא גאלסין פי גמיע דלך למ יעתמדורא אלוקוף פיה פי שי מן אלמנהגות אלתי שאהדנאה או סמענא בהא בל יתלי ואלנאס כלהם סאמעון ומסתגיבון מא יגב אסתיגאבה¹ והם גאלסון כל שכץ עלי וצעה וחאלה ואמא קדיש בתרא והו שאומרין אחר תפלת הצבור בסוף התפלה פאנהם יקפוא פי בעצה והו מן אולה ואלי אן יסתגיבוא יהא שמיה רבא מברך תם פי

1 בשוליים תוקן ל"אסתגאבתה".

מברך", ואילו אחר-כך, בהמשכו – כאילו לא נראה להם לשבת מתחילתו הואיל והיו עומדים בתפלה, וכן לא הורגלו לעמוד בהמשכו – הם מזדרזים לשבת כאילו הם כבר עייפים מאוד, והמחשבה היתה חלוקה בדבר, משום שהוא בין מצב עמידה בתפלה וישיבה אחריה. משום כך התחלק גם דבר העמידה בו: לא עמידה בכולו כקדיש קמא ולא ישיבה בכולו כקדיש שעל התורה וכד'. כך ראינו ושמענו ועל-פי זה חונכנו. והמשת- מע מכל זה שתשומת-הלב בעמידה בקדיש אינה למענו, בשבילו, כל עיקר, אלא העמידה בו היא בהתאם למקרה. עם זאת ראיתי דבר מופלא בזה והוא מנהג שנוהגים לפיו שראינוהו [עמ' 11] נובע מתשומת-הלב כלפי קדיש שאומרים בבית הקברות במקום שעומדים האבלים לקבל תנחומים, הריהם, אחר קבורת המת, כאשר קוראים פסוקים ותפלות רשות, אזי כשכל האנשים יושבים, עומדים לקדיש שאומרים אותו באותו הזמן. אם יאמר שהעמידה אינה אלא משום ברכת הרואה קברי ישראל¹ יש לומר: וכי מי חייב את העמידה לזה עד כי יהיה ליסוד במובן זה? ערבך ערבך צריך! וכי מי קבע שאותה הברכה קשורה בקדיש והרי היא חובה על כל אחד בראותו את הקברות, ואין מברך אותה אז אחר אלא להוציא מי שאינו יודע; ואם סבור משהו שברכת הרואה קברי ישראל היא ברכת רחבה שאינה ידועה אצלנו או ברכת האבלים² או שאותה העמידה והישיבה היא המעמד והמושב הנזכרים בתלמוד³ מהמנהגים הקדומים של ישראל שנסתלקו משום הינתקות קשריהם עם מנהגיהם המאוחרים,

בקיתה כאנה לם יחסן ענדהם אן יגלסוא מן אולה אד וכאנוא ואקפין פי אלצלאה ולא עודוא איצא אן יקפוא פי בקיתה מסארעה ללגלוס כאנהם קד תעבוא תעבא שדידא וכאן פי אלאמר קסמה בפכרה לאנה בין חאל וקוף פי אלצלאה וגלוס בעדהא פקסם אלאמר פי אלוקוף פיה איצא לא וקוף פי כלה כקדיש קמא ולא גלוס פי כלה כקדיש שעל התורה ונחזה הכדא ראינא וסמענא ועלי דלך רבינא ואלמפהום מן גמיע דלך אן לא אחפאל באלוקוף פי אלקדיש לאגלה פי דאתה אצלא בל אלוקוף לה באלערץ לכן ראית אמרא עגיבא פי דלך והו מא גרת בה עאדה ראינאהא [עמ' 11] מסתמדה מן אל- אחפאל בקדיש שאומרים בבית הקברות במקום שעומדים האבלים לקבל תנחומים פאנהם אחר קבירת המת ענדמא תתלי פסוקים ותנפלאות חנינא ואלנאס כלהם גלוס יקפוא ללקדיש אלדי יקאל חנינא פאן קיל אן אלוקוף אנמא הו לאגל ברכת הרואה קברי ישראל יקאל ומן אוגב אלוקוף דלך חתי יציר אצלא פי הדא אלמעני ערבך ערבא צריך ומן געל תלך אלברכה מרתבטה בקדיש והי לאזמה לכל אחד מד ירי אלקברות ואנמא יבארכהא אחר חנינא להוציא מי שאינו יודע פאן טן טאן אן ברכת הרואה קברי ישראל הי ברכת רחבה אל- מגהולה ענדנא או ברכת האבלים או אן דלך אלוקוף ואלגלוס הו אלמעמד ואלמושב אלמדכוראן פי אלחלמוד מן סיר ישראל אלקדימה אלמרתפעאן לאנקטאע אתצאל- המא מן סירהם אלמתאכרה פהדא תכליט

2 כתובות ח ע"ב; מגילה כג ע"ב.

3 עיין

1 ברכות נח ע"ב; משנה תורה, הלכות ברכות פ"י ה"י. בכתובות ובמגילה שם שם, וכן בבבא בתרא ק ע"ב.

הגה זה בלבול המורה על מיעוט השגת הדעת ואף על העדרה אצל מי שסבור כך. והנראה לי – שראיית הנפטר⁴ וזכירת הקץ גרמו למי שהחל במנהג זה, כוונתי העמידה בקדיש הזה, פחד, ממנו נבעה תשומת-הלב, והמצב נמשך. אשר לי, אינני מכיר את פשר ההקפדה הגדולה בעמידה בפרק זה, אשר תוכנו הוא גידול שמו יתע', ולא מהו הטורח הגדול הזה שבעמידה לעניין גדול זה. משום כך נהגתי, מתוך רצון ומתוך תשומת-לב לגדול שמו יתע', לעמוד בכל קדיש, והלך בעקבותי בזה מי שהלך בעקבותי בזולתו ממה שביארתי ואבארנו; והמתחיל בזה היה ר' אברהם החסיד זצ"ל וזהו המתאים ליראת שמו, כפי שאמר הכתוב: "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו"⁵; והנמנע מכך הנו נרפה [עמ' 12] אשר די לו בקוצר שכלו, ואשר הרגלו הנו תואנתו ותואנת הדומים לו ואשר השקפה ותמיכה במנהגו – עניין אשר על צד האמת נקלה מכדי שיושם לב לענות לו, וטענותיו חלשות מכדי שיִקראו בשם "טענות". בכל זאת עוד תשמע לגבי הפגם שבהשקפת מי שטוען למניעת זאת ומה שדומה לזה מעבודת ה', מה שירוה צמאונך. ובגלל מי שנלחם באמת ומבקש לערער את האנשים מלשים לב ומלהגדיל את ההתאמצות בעבודת בוראם ב' שמו, יש לשקוד על כך ואף להעמידה במדרגת מצוות חובה, כפי שאמרו ז"ל בסיפורי מעשיותיהם: "מעשה באחד שהיה זקנו מגודל כל כך אמר להם יהא כנגד-מים"¹. אשר לקדושה הריהי, כידוע, נקראת

ירל עלי קלה תחציל אלעלם בל עדמה מן טאנה ואלדי יבדוא לי אן רויה אלמדפון⁴ ותדכר אלמאאל אכסב מן ברי בהדה אלסירה אעני אלוקוף פי הדא אלקדיש כשעה צדר ענהא אחפאל פאסתמר אלחאל אמא אנא פאנני לא אעלם הדא אלמשאחחה אלעטימה פי אלוקוף פי הדא אלפצל אלדי וצעה תעטים אסמה תע מא הו ולא אי שי הו הדא אלטורח אלעטים פי אן יקף להדא אלמהם אלעטים ולדלך אעתמדת אסתחבא-בא ואחפאלא בעטמה אסמה תע פי אן אקף פי כל קדיש ותבעני פי דלך מן תבעני פי סואה ממא בינתה ואבינה וכאן אלבאדי בולך ר' אברהם החסיד זצ"ל ודלך הו אלמנאסב ליראת שמו כמא קאל אלנן והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ואלממתנע ען דלך כסל [עמ' 12] כפי בה קצורה ועאדה לה עזרה ועזר אשבאה וראי ואנתצאר לעאדתה אמרה עלי אלתחקיק אקל מן אן יחפל באלרד עליה וחגגה אצעף מן אן יטלק עליהא לפט חגג ומע דלך סתסמע פי נקץ ראי מן יחאגג פי מנע דלך ונחווה מן עבודת יי מא ישפי גלילך ויגב לאגל מן יכאבר פי אלחק וירום תפניד אלנאס ען אלאחפאל וזיאדה אל-אגתהאד פי עבאדה כאלקהם בר שמו אן יתאבר עלי דלך בל ינזל מנזלה אלפרץ כמא קאלוא ז"ל פי נואדרהם מעשה באחד שהיה זקנו מגודל כל כך אמר להם יהא כנגד המשחיתים ואמא אלקדושה פאנהא כמא

4 במקור: "אלמדפון" ("הנפטר"), ובשוליים תוקן ל"אלמרפן" ("הקבר"), ושתי הצורות אפשריות.

5 ישעיה כט, כג.

1 ברכות יא ע"א בשינויים קלים.

עלם תתלי בצבור פי תלת אמאכן בברכה שלישית משלש ראשונות והדה לא יתצור פיהא גלוס לאנהא פי וסט אלצלאה אלתי שרטהא אלוקוף ופי ברכת היוצר והדה ראינא וסמענא אן פי כתיר מן אלבלדאן יקף פיהא מע כונהם פי חאל גלוס קבלהא ובעדהא ואנמא יקפוא לאגל אלקדושה פחסב ונעם אלסירה ופי סדר יומא ולם נסמע אן גירנא וקף פיהא וכאנהא תנזלת ענדהם מנזלה קראה לכונהא תתרגם אמא נחן פאעתמאדנא אלוקוף פיהא רבא לטע- מיה אחפאל בחקוקה תע ותבע ללדליל אלנצי מזיד עלי מא ידל עליה אלקיאס פי אלוקוף פי אלקדיש ואלקדושה והו קולה והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ולעמרי אנה נץ לא יעתמד גרצה אלא מן לא יכלל פי עבאדתה מנה תע כמא קיל קבלה לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יחורו כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו ומן לה פהם יעוד בה ען [עמ' 12] סקים אלארא ותצור יתעלם בה ארואח אלשריעה אלמסמאה לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזובו כמא קיל בעדה וידעו תעי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח וקד תכרר גרץ הדא אלנץ אלדי אסתדללנא בה בעבארה אכרי את יי צבאות אותו תקדישו והוא מוראכם והוא מעריצכם פמן יקדיש שמו בגיר צורה יראה נאהיך

בצבור בשלשה מקומות: בברכה שלישית משלש ראשונות, וכאן אין לדמות בה ישיבה, משום שהיא באמצע התפלה אשר התנאי בה — העמידה, ובברכת היוצר, ולגביה ראינו ושמענו שבארצות רבות עומדים בה למרות היותם במצב ישיבה לפניו ואחריה ואין עומדים אלא בגלל הקדושה בלבד. איזה מנהג טוב הוא זה! וב"סדר יומא"², ולא שמענו שזולתנו עמד בה אלא נראה כאילו ירדה אצלם למדרגת קריאה משום היותה מתורגמת. אשר לנו, הנה מנהגנו הוא לעמוד בה — רבא לטעמיה — מתוך תשומת-לב לחובות כלפיו יתע', ומתוך הליכה על-פי הראיה שבכתוב נוסף על ההיקש המורה על העמידה בקדיש ובקדושה, ודבריו הם: "והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו".³ כי נשבעתי שזהו פסוק שאין נוהג לפיו אלא מי שבעבודתו אינו בוש ממנו יתע', כפי שנאמר לפניו: "לא עתה יבוש יעקב ולא עתה פניו יתקרו כי בראותו ילדיו מעשה ידי בקרבו יקדישו שמי והקדישו את קדוש יעקב ואת אלהי ישראל יעריצו". ומי שיש בו תבונה, יחזור בה [עמ' 12] משיבוש הדעות והדמיון, וילמד באמצעותה את רוח התורה הנקראת "לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו",¹ כפי שנאמר אחריו: "וידעו תעי רוח בינה ורוגנים ילמדו לקח".² ועניין פסוק זה שהבאנו אותו כראיה חזר בביטוי אחר: "את יי צבאות אתו תקדישו והוא מוראכם והוא מעריצכם".³ מי שמקדיש אפוא את שמו שלא בצורת יראה,

2 הכוונה ל"ובא לציון" הנקרא גם כן "קדושה דסידרא". ועיין: אלכוגן, עמ' 63 ש' 9. 3 ישעיה, שם, שם.

1 משלי ד, ב. 2 ישעיה כט, כד. 3 שם ח, יג.

ומכל-שכן בההיפך ממנה כשהוא יושב או אפשר שהוא נשען או נתמך, הנה אין אני יודע סיבה לכך זולת הסתר פנים⁴ וקיום דברי נביאו: "ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקתינו וכו'".⁵ ואשר לקריאת פסוקי זמרה והם "תהלה לדוד וכו'" עד סוף הספר אשר ממליצים עליהם כדברי מי שאמר מהם ז"ל: "יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום",⁶ כפי שביארו בתלמוד, הנה מה שראינוהו — ששליח צבור וכלל האנשים יושבים בעת אמירתם, אולם — על-פי מה שראינוהו והועבר אלינו על אודות הרבה מקומות — ששליח צבור בלבד עומד בברכה שתיקנוה לפניהם, והיא "ברוך שאמר וכו'", ובברכה הנאמרת אחריהם בשבת וכד' והיא "נשמת כל חי וכו' ואילו פינו מלא שירה וכו'". דבר זה — ידריכך אלהים אל מה שיצצה אותו וישמורך מלכת באורחות אלה שקצרה ידם מלמלא את חובתם כלפיו — הנו מגונה מאוד משתי בחינות: האחת — שפרקי הלל נבואיים אלה הם כדוגמת⁷ שבחו יתע וגידולו במה שגידלוהו נביאיו, ולו שיבח משורר מנהיג מהמנהיגים ובעיקר מלך ממלכי בשר ודם בתוך המון ובקהל כשהוא יושב, אזי היה מרגיז את זה שמשבחים אותו יותר ממה שיצצנו, ועל כגון זה יש באמת לומר: "אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי".⁸ משום כך, (צריך ש)לפחות, יעמוד שליח צבור שהוא ממונה כדי לגדל ולשבח. והבחינה השנייה — שהברכות, למרות היותן תקנת [עמ' 13] נביאים וחכמים מים הנה אין הן במדרגת פסוקי זמרה הנאמרים ברוח הקדש, אלא פחות מהם

בכלאפהא והו גאלס או לעלה יכון מסתנדא או מתכיא לא אערף לדלך סבב סוי הסתו פנים ותבות קול נביה ונהי כטמא כלנו וכבגד עדים כל צדקותינו וכו' ואמא תלאוה פסוקי זמרה והי תהלה לדוד וכו' עד סוף הספר אלמנדוב אליהא כקול אלקאיל מנהם ז"ל יהא חלקי עם גומרי הלל בכל יום כמא תבין פי אלתלמוד פאלדי שאהדנאה אן שליח צבור ואלנאס כאפה גלוס חין איראד-הא לכן שליח צבור כאצה יקף פימא ראינאה ונקל אלינא ען כתיר מן אלמואצע פי אלברכה אלמרחבה קבלהא והי ברוך שאמר וכו' ואלברכה אלמקולה בעדהא בשבת ונחזה והי נשמת כל חי וכו' ואלו פינו מלא שירה וכו' והוא ארשך אללה למא ירציה וצאנך מן אלאנתטאם פי סלך אלמקצירין פי חקוקה שנע גדא מן וגהין אחרהמא אן מתל⁷ הדיה אלתסאביח אל-נבויה מרחת תע ותעטימה במא עטמתה בה אנביאה ולו מרח שאער ריסא מן אלרוסא לא סימא מלך ממלכי בשר ודם פי גמע ומחפל והו גאלס לאגצב דלך אלממדות אכתר מן אן ירציה ופי מתל דלך יקאל באלחקיקה אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי פלא אקל מן אן יקף שליח צבור אלדי הו מתקדם ללתעטים ואלתסביח ואלוגה אלתאני אן אלברכות ואן כאנת תרתיב [עמ' 13] נביאים וחכמים פליסת הי פי מרתבה פסוקי זמרה אלמקולה ברוח הקדש בל דונהא פי אלשרף פכיף

4 על-פי דברים לא, יז. 5 ישעיה סד, ה. 6 שבת קיח ע"ב, ור' יוסי אמרם. 7 במקור נכתב: "מחל", אך תוקן עלידי ל"מתל" (כדוגמת). 8 מלאכי א, ו.

יחפל באלאשרף דון אלאחפאל במא הו ואן
 כאן שריפא אקל שרפא מנה ונחן נרי אן ולו
 אלמתנפל באלסליחות באלצבור פי ליאל
 עשרת ימי התשובה ונחזהא ואקף פיהא
 כצורה וקוף שליח צבור מנהג פשוט ופי
 מתל דלך יקאל יציבא בארעא וגיורא
 בשמיא צלואת אלשערא יחתפל פיהא
 כלאף אלאחפאל פי צלואת אלאנביא
 פלהא ראינא באיקאף שליח צבור פי
 פסוקי זמרה גמיעהא מן פאתחה בר שאמר
 ואלי אנקצא ברכה אחרונה אלתי הי ישתבח
 וכו' בחול או נשמת וכו' בשבת נעם ופי
 שירת הים איצא אלתי אלסירה תלאותהא
 לאנהא אשרף מן פסוקי זמרה עלי קדר פצל
 שרף אלתורה עלי כתבי הקדש ולולא אין
 מטריחין על הצבור יתר מדאי לוגב אן
 יקפוא אלצבור גמיעהא פי פסוקי זמרה לכן
 הדא עלי צבור יתסע אן יקאל אנה טורח יתר
 מדאי לאנה ליס כאלוקוף לקדיש או קדושה
 לאן דלך וקוף זמאן יסיר במרה והדא וקוף
 סאעאת ומע דלך אן וקפוא אלצבור
 בגמלתהם פי בר שאמר ונשמת מע בעץ
 אלפסוקים אלתי פיהא זיאדה תעטים מתל
 ויברך דוד את יי לעיני כל הקהל וכו' ובעץ
 מזאמיר פיהא קצר לפט וטול מעני מתל
 הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו
 במרומים וכו' ונחזה פיכונוא קד אחתפלוא
 ולם יטריחו טורח גדול כמא נפעל דאימא
 ואדא פעל דלך פיגב אלוקוף פי שירת הים

בכבוד. כיצד אפוא מקדישים, למה שיותר
 מכובד, תשומת-לב פחותה מאשר לזה
 שפחות מכובד ממנו, אף כי (גם) הוא
 מכובד? אנו רואים שאפילו המתפלל תפלות
 רשות בסליחות, בצבור, בלילות עשרת ימי
 התשובה וכד', עומד בהן כצורת עמידת
 שליח צבור מנהג פשוט, ועל כגון זה
 אומרים: "יציבא בארעא וגיורא בשמיא"¹;
 שמים לב לתפלות המשוררים בניגוד
 לתשומת-הלב כלפי תפלות הנביאים. משום
 כך מצאנו לנכון שיעמוד שליח צבור
 בפסוקי זמרה כולם, מתחילת "ברוך שאמר"
 עד סוף ברכה אחרונה שהיא "ישתבח וכו'
 — בחול, או "נשמת וכו'" — בשבת. כן,
 אפילו ב"שירת הים" גם-כן אשר המנהג
 הוא לקרוא אותה, משום שהיא נכבדה
 מפסוקי זמרה כשיעור יתרון כבוד התורה
 על כתבי הקדש, ולולי "אין מטריחין על
 הצבור יתר מדאי"² אזי היה ראוי שהצבור
 כולו יעמוד בפסוקי זמרה, אולם אפשר
 שלגבי הצבור יאמר שדבר זה הוא "טורח
 יתר מדאי" משום שאינו כעמידה לקדיש או
 לקדושה, משום שזו עמידה לזמן מועט
 מאוד, ואילו זו עמידה של שעות. בכל זאת
 אם יעמוד הצבור כולו ב"בר' שאמר"
 ו"נשמת" בנוסף למקצת פסוקים שיש בהם
 תוספת גידול, כגון "ויברך דוד את יי לעיני
 כל הקהל וכו'"³ ובמקצת מזמורים שיש
 בהם לשון קצרה ומשמעות מרובה, כגון
 "הללויה הללו את יי מן השמים הללוהו
 במרומים וכו'"⁴ וכד', הריהם מקדישים
 תשומת-לב בלא שיטריחו טורח גדול, כפי
 שאנו עושים תמיד. ואם יעשה כך, חובה

1 עירובין ט ע"א; יומא מז ע"א. 2 תענית יד ע"ב. 3 מתוך התפלה על-פי דברי הימים א כט, י. 4 תהלים קמח.

לעמוד ב"שירת הים" או במקצתה,⁵ וזאת כדי שלא תהא תשומת-הלב כלפי הברכות גדולה מ(זו שכלפי) שירת הים. אם יעמדו אפוא במקצת (קטעים) שהצבענו עליהם, תורגש תשומת-הלב, והישיבה ב"יתר [עמ' 13] — משום חולשת כוח הצבור לעמוד בכל, ומשום ההסתמכות על עמידת שליח צבור אשר הם סומכין עליו. אם יאמר מישהו: "מדוע אתה מתחשב בטורח שיש בזה על הצבור ואינך מחשיבו כלפי שליח צבור, שהרי הוא, לפי זה, נאלץ לעמוד בפסוקי זמרה וברכות קרית שמ[ע] וקרית שמע ותפלה וסדר יומא גס-כן? אנו אומרים לו: אין להשוות בעניין זה את שליח הצבור לכלל הצבור משום ששליח צבור הוא הניצב כדי שילכו בעקבותיו והצבור הולך אחריו; ומצבו של זה שאחריו הולכים צריך לשים לב אליו יותר מאשר לזה של (הצבור) ההולך בעקבותיו, משום שיש הבדל בין הניצב לשבח לבין שומע השבח או המשתתף בו; וראינו אותם ז"ל שתיקנו שיהא פורס על שמע עומד למרות היות הצבור יושב, ואין ברכות קרית שמע חשובות יותר משירי דוד, אלא שירי דוד חשובים יותר. ואם יאמר מישהו: ברכות קרית שמע חובה מדברי סופרים ואילו פיסוקי זמרה אלה אינם חובה אלא הומלץ עליהם בתור דבר רצוי ולא חויבו בתור דבר הכרחי, אנו אומרים לו: נכון, העניין כך בלא ספק, אולם על-פי שיעור ההבדל בכבוד ביניהם! אם תעדיף את ברכות קרית שמע בגלל ההכרח, עליך להעדיף גם את פסוקי זמרה בגלל הכבוד של רוח הקדש! ואם יאמר מישהו: עמידת

או בעצה⁵ ודלך לילא יכון אלאחפאל באלברכות אעטם מן שירת הים פאדא וקף פי אלבעץ אלדי אשונא אליה תבין אל-אחפאל ואן אלגלוס פי אלבקייה [עמ' 13] לאגל צעף קוה אלצבור ען אלוקוף פי אלגמיע ואעתמאד עלי וקוף שליח צבור אלדי הם סומכין עליו פאן קאל קאיל למ רעית אלטורה פי דלך עלי אלצבור ולם תרעה עלי שליח צבור לאנה ילתגי בחסב דלך אן יקף פי פסוקי זמרה וברכות קרית שמ[ע] וקרית שמע ותפלה וסדר יומא איצא קלנא לה לא ינקאס פי דלך שליח צבור עלי גמלה אלצבור לאן שליח צבור הו אלמנצוב לאן יכון מתבועא ואלצבור תאבעין ואל-מתבוע יגב אן יכון תאלה פי דלך אחפל מן אלתאבע לאן פרקא בין אלמנצוב ללמרח וסאמע אלמרח או אלמשארך פיה וראי-נאהם ז"ל רתבוא אן יכון פורס על שמע ואקפא מע כון אלצבור גאלסין וליס ברכות קרית שמע באעלי מן שירי דוד בל שירי דוד אעלי פאן קאל קאיל ברכות קרית שמע חובה מדברי סופרים והזה פיסוקי זמרה ליסת חובה כל נדב אליהא בצורה אלתרגיב ולם תוגב בצורה אללאזם¹ קלנא לה צחיח אלאמר כדלך בלא כלאף לכן עלי קדר תפאות מא בינהמא פי אלשרף פאן תרגחת ברכות קרית שמע באללזום תרגחת פסוקי זמרה איצא כשרפיה רוח הקדש ואן קאל

5 במקור: "בעצהא" ('מקצתה'), אך קרא "בבעצהא" ('במקצתה'), ונראה שהשמטת הב' על-ידי האפולוגיה.

1 בשוליים חוקן ל"אלזאם".

פורס על שמע היא משום קרית שמע שהיא לשון תורה ומצוה דאורייתא ושהעמידה בברכות היא בגללה הואיל והברכות נאמרות כמצות חובה כמו קרית שמע, אנו אומרים: כך גם פסוקי זמרה, אף שאינם מצות חובה, אולם הואיל והם נקראים בצבור כמצות חובה אין לקרוא אותם בצורה שיש בה חוסר נימוס והעדר תשומת-לב, אלא אלא ההימנעות מאמירתם עדיפה מאמירתם בצורה החסרה תשומת-לב, משום שאומרים למי שאינו מקדיש תשומת-לב בעבודתו יתע': "הקריבנו נא לפתחתך הירצץ או הישא פניך"² — שבח מלך ממלכי בשר ודם כשאתה [עמ' 14] יושב תראה מה יקרך, כפי שאמר ר' יהודה ב' אלעאי להגמון שנתן לו שלום והוא מתפלל ולא החזיר לו: "והלא דברים קל וחומר: ומה שאתה עומד לפני מלך בשר ודם שהיום בכאן ומחר בקבר כך, אני שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה" ¹ כמורכב חובה שלשליח צבור יבחר המכובד שבצבור, החכם, הדתי והמאמין שבהם, והוא קל לו, מבחינת התאמתו לעבודת ה', מה שאינו קל לכלל הצבור על סוגיו השונים. כמורכב אין חובה שהמתמנה על אמירת פסוקי זמרה ושאר התפללות שיהא אדם אחד, אלא מותר ואף רצוי שיהא הקורא את פסוקי זמרה לא זה הפורס על שמע² ועובר לפני התיבה; ומה שאמרתי "מותר" — משום שהם ז"ל לא חייבו אותנו שהמתמנה על כל זה יהא אדם אחד, כפי שהמליצו שיהא מי שפורס על שמע² הוא העובר לפני התיבה, אף כי מותר

קאיל וקוף פורס על שמע לאגל קרית שמע אלתי הי נץ תורה ומצוה דאורייתא ואלוקוף פי אלברכות לאגלהא אד ואלברכות תתלי פרציה כקרית שמע קלנא וכדלך פסוקי זמרה ועלי אנהא ליסת בפרציה אד ותתלי בצבור כאלפרץ לא תתלי בצורה פיהא קלה אדב ועדם אחפאל כל תרך איראדהא אולי מן אן תורד בצורה עדם אלאחפאל לאן יקאל ללגיר מחתפל בעבאדתה תע הקריבהו נא לפחתך הירצץ או הישא פניך אמדת מלך ממלכי בשר ודם ואנת [עמ' 14] גאלס תרי מא ינאלך כמא קאל ר' יהודה ב' אלעאי להגמון שנתן לו שלום והוא מתפלל ולא החזיר לו והלא דברים קל וחומר ומה שאתה עומד לפני מלך בשר ודם שהיום בכאן ומחר בקבר כך אני שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים על אחת כמה וכמה ואיצא שליח צבור יגב אן יכתאר אגל אלצבור ואעלמהם ואדינהם פהו יהון עליה בחסב אהליהה ללעבאדה מא לא יהון עלי גמלה אלצבור אלמכתלפין אלאחואל ואיצא לא ילזם אן יכון מתולי איראד פסוקי זמרה ובקיה אלצלואת שכץ ואחד כל יגוז ויחסן איצא אן יכון אלתאלי לפסוקי זמרה גיר פורס על שמע² ועובר לפני התבה וקולי יגוז לאנהם ז"ל לם ילזמונא אן יכון אלמתולי לגמיע דלך שכץ ואחד כמא נדבוא לאן יכון פורס על שמע² הוא העובר לפני התבה מע

2 מלאכי א, ח.

1 ברכות לב ע"ב; לג ע"א אך הסיפור שם מסופר על חסיד סתם. 2 הקטע שבין המלים "שמע" חסר אצל עפשטיין.